

viite: STM085:00/2019, VN/8868/2019

Vantaan kaupungin lausunto Uusimaa-PKS-Helsinki sote-erillisselvityksen loppuraportista

Uusimaa-PKS-Helsinki sote-erillisselvitystä on valmisteltu tilanteessa, jossa valtakunnallisen sote-ratkaisun yksityiskohtia ei tiedetä. Erillisselvityksen valmistelu tehdään kuitenkin samanaikaisesti valtakunnallisen sote-uudistuksen lainsäädännön valmistelun kanssa ja käsitellään samaan aikaan eduskunnassa. Loppuraportissa esitetty erillisselvitys sisältää ehdotuksen Uudenmaan aluejaosta neljään itsehallintoalueeseen ja Helsingin kaupunkiin, jolle annettaisiin samat tehtävät kuin itsehallintoalueille. Ehdotus ei sisällä esimerkiksi esitystä itsehallintoalueiden organisoinnista, rahoituksesta tai suhteesta valtioon ja kuntiin. Siten tässä vaiheessa lausunnon pystytään ottamaan kantaa ainoastaan Uudellemaalle esitettyyn aluejakoon.

Vantaan lähtökohta uudistukselle on ollut kuntapohjainen malli. Olisi ollut toivottavaa, että Uudenmaan kuntien esittämää kuntapohjaista ratkaisua oltaisiin aidosti ja perusteellisesti selvitetty yhtenä organisoinnin vaihtoehtona. Kuntapohjaisessa ratkaisussa olisi pystytty paremmin varmistamaan ja turvaamaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden integrointi esimerkiksi terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen, kasvatuksen ja oppimisen, kaupunkiympäristön suunnittelun ja rakentamisen, työllisyyden sekä valmiussuunnittelun palveluihin. Kuntapohjaisessa mallissa olisi myös pystytty hyödyntämään jo olemassa olevia paikallisen demokratian päätöksentekorakenteita. Kuntia suurempien itsehallintoalueiden riskinä on, että päätöksenteko etäännyy äänestäjistä entisestään. Nykyisten laskevien äänestysaktiivisuuskehitysten aikana uudet vaalit eivät välttämättä houkuttele äänestäjiä. Vaarana on myös, että pinta-alaltaan suurissa itsehallintoalueissa tai maakunnissa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut eivät enää jatkossa ole yhtä laajasti lähipalveluita.

Suurin kysymysmerkki ja merkittävä riskitekijä on talous. Uudistuksen taloudellisia vaikutuksia ei ole selvitetty eikä ole tiedossa, mitä malli tarkoittaa itsehallintoalueiden taloudelle, alueen kuntien taloudelle tai veronmaksajille. Loppuraportissa todetaan, että erillisselvityksen rahoituksellinen perusratkaisu olisi lähtökohdiltaan sama kuin muuallakin maassa. Maakuntien ja itsehallinnollisten alueiden rahoitus perustuu siten pääosin valtion rahoitukseen. Niiden rahoitusjärjestelmä on tarkoitus uudistaa tarvevakioituihin kriteereihin perustuvaksi. On tärkeää, että kriteereissä huomioidaan mahdollisimman reaaliaikaisesti alueiden väliset väestömuutokset, jotta Uudenmaan ja erityisesti pääkaupunkiseudun voimakkaan väestönkasvun tuottama palvelutarpeen kasvu huomioidaan tulevien maakuntien ja itsehallinnollisten alueiden rahoituksessa ajantasaisesti.

Uudenmaan erityispiirteinä on voimakas väestönkasvu, nopea kansainvälistyminen sekä kansallisestikin merkittävä taloudellinen toimeliaisuus, mikä edellyttää, että alueen kunnilla on riittävästi investointikykyä ja elinvoimaa. Kuten loppuraportissa todetaan, on jatkotarkastelussa tärkeää huomioida rahoitusmallin sote-palvelujen järjestämiseen kohdistuvien vaikutusten lisäksi

yleisemmät vaikutukset kuntien talouteen ja pitkän aikavälin kestävän kasvun edellytyksiin Uudellamaalla ja koko maassa. On tärkeää, että varmistetaan myös sote-ratkaisun jälkeen jäävän kaupungin toimintakyky ja rahoituksellinen asema.

Vantaa korostaakin ohjausryhmän näkemystä siitä, että rahoitusratkaisun valmistelussa tulee ottaa huomioon ja arvioida mallin vaikutuksia kasvavien kaupunkien ja kuntien elinvoimaan, investointikykyyn ja -tarpeisiin nähden pitkällä aikavälillä. Kasvavien kaupunkien ja kuntien vuosittaiset investoinnit ylittävät usein merkittävästi vuosittaiset poistot, minkä vuoksi kuntien talouden tasapainoa tarkasteltaessa olisi tarkoituksenmukaista tarkastella taloudellisia vaikutuksia myös rahoituslaskelman toiminnan ja investointien rahavirran kautta eikä pelkästään arvioimalla vuosikatteen riittävyttä poistoihin.

Vantaan kaupungin kasvuvauhti on kova ja Vantaa onkin ollut viimeisenä kahtena vuonna Suomen suhteellisesti nopeimmin kasvanut kaupunki. Asukasluku oli viime vuoden lopussa 233 560. Viimeisen viiden vuoden aikana Vantaalle on muuttanut yli 22 000 uutta asukasta ja ennusteiden mukaan väestönkasvu on tulevan kymmenen vuoden aikana noin 40 000 uutta asukasta, joista noin 80 prosenttia on vieraskielisiä. Kasvu tuo mukanaan kovaa painetta kaupungin investointitasoon. Arvioiden mukaan seuraavan kymmenen vuoden aikana varhaiskasvatuspaikkoja tarvitaan lisää noin 14-16 ison päiväkodin verran ja perusopetuspaikkoja noin 1 140 uudelle oppilaalle eli noin 1,5 suurehkon yhtenäiskoulun verran. Suuren kaupungin näkökulmasta onkin erittäin tärkeää, että uudistuksessa tunnustetaan kasvavien kaupunkien rooli ja turvataan kaupunkien edellytykset vastata tällaiseen palvelutarpeen kasvuun.

Uudistuksen toteuttamisen kannalta on olennaista, että erillISRatkaisun mallin pohjaksi on otettu Uudenmaan kuntien keväällä 2019 esittämä Uudenmaan jakaminen viiteen alueeseen. Esitetty neljän itsehallinnollisen alueen ja Helsingin kaupungin muodostama Uudenmaan erillISRatkaisumalli on alueelle parempi kuin yhden Uudenmaan maakunnan malli. Esitetyllä aluejolla sote-uudistuksen toteuttaminen olisi helpommin hallittavissa ja riskittömämmin toteutettavissa kuin 1,7 miljoonan asukkaan maakunnan rakentaminen.

Esitettynä itsehallintoalueena Vantaan ja Keravan kaupunkien yhdessä muodostama itsehallintoalue on asiallinen ratkaisu. Kaupunkien yhteenlaskettu asukasmäärä on tällä hetkellä noin 270 000 asukasta ja väestöennusteen mukaan vuonna 2035 Vantaan ja Keravan muodostaman itsehallintoalueen asukasmäärä olisi noin 312 300. Vantaa ja Kerava tekevät jo nyt yhteistyötä ja käyttöön on tulossa yhteinen potilastietojärjestelmä Apotti. Myös erinomaiset kulkuyhteydet, kuten molempia kaupunkeja halkova päärata, takaavat sen, että palvelut ovat itsehallintoalueella hyvin saavutettavissa.

Loppuraportissa todetaan pelastustoimen osalta, että "lähtökohtaisesti pelastustoimialueiden jako noudattaisi kaavailtua itsehallinnollisten alueiden aluejakoa sillä muutoksella, että nykyinen pelastustoimen Keski-Uudenmaan alue jaettaisiin kahtia eli Vantaa-Keravaan ja muuhun Keski-Uusimaahan. Lainsäädännöllä tulee turvata pelastustoimen mahdollisuus tehdä itsehallinnollisten alueiden välistä yhteistyötä ainakin ensihoidon osalta. Itsehallinnollisten alueiden päätöksellä

Vantaa-Kerava ja Keski-Uusimaa voisivat näin hoitaa pelastustoimen palvelut yhteistyössä". Vantaan kaupungin näkökulmasta Keski-Uudenmaan pelastustoimen liikelaitos on toiminut erinomaisen hyvin. Lainsäädännöllä pitää turvata itsehallintoalueiden yhteistyön mahdollisuus ensihoidon lisäksi myös pelastustoimen osalta. Siten Vantaa-Keravan alue voisi tuottaa myös pelastustoimen palvelut Keski-Uudenmaan alueelle esimerkiksi isäntämaakuntamallilla.

Loppuraportissa esitetty erillisen työryhmän ehdotus Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin (HUS) asemasta erillISRatkaisussa on kannatettava eikä merkittävästi muuta nykytilannetta.

Loppuraportin kielellisten näkökulmien tarkastelussa kiinnitetään erityistä huomiota Vantaan ja Keravan itsehallintoalueen ruotsinkielisiin palveluihin ja ruotsinkielisen henkilöstön rekrytointiin. Näkökulma on tärkeä. Vantaalla ruotsia äidinkielenään puhuvia on noin 5 500 eli noin 2,4 % väestöstä. Esitetyllä itsehallintoalueella prosenttiosuus ei merkittävästi muutu, mutta mahdollistaa sen, että keravalaiset voivat käyttää Vantaan ruotsinkielisiä palveluita. Vantaa pitää myös mahdollisena maakuntien välistä yhteistyötä ruotsinkielisissä palveluissa. Uudenmaan jako viiteen alueeseen on paras vaihtoehto myös kielellisten oikeuksien toteutumisen kannalta.

Lukuisia uudistuksen toteutumisen kannalta keskeisiä asioita on auki ja arvioimatta. Lainsäädäntöä tulee kaikilta osin valmistella tiiviissä yhteistyössä kuntien, kaupunkien ja kuntayhtymien kanssa. Uudistuksen seurauksena noin 200 000 julkisen sektorin työntekijää vaihtaa organisaatiota ja kaikkien kaupunkien ja kuntien toiminta ja taloudellinen asema muuttuvat olennaisesti. Koska kyseessä on poikkeuksellisen suuri, Suomen itsenäisyyden ajan suurin hallintorakenteiden muutos, on valmistelun oltava huolellista ja myös maakuntamallin vaikutukset arvioitava riittävän tarkasti.